

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
FARG'ONA DAVLAT UNIVERSITETI

**FarDU.
ILMIY
XABARLAR**

1995-yildan nashr etiladi
Yilda 6 marta chiqadi

6-2023

**НАУЧНЫЙ
ВЕСТНИК.
ФерГУ**

Издаётся с 1995 года
Выходит 6 раз в год

F.Xalikov	
Ta'lim tizimida testologiyadan foydalanishning nazariy asoslarini takomillashtirishning pedagogik ahamiyati	211
A.A.Mirzayev	
Ibn al-Arabiyning tasavvufiy qarashlarining asosiy yo'nalishlari va yondashuvlari	217
S.A.Azamova	
Yoshlarda ekologik madaniyatni shakllantirishda ekologik tarbiyaning samarali yo'llari va bosqichlari	223
M.I.Yusupova	
Expression of the concept of "Patriotism" in the russian-language media.....	231
M.M.Aralov	
OTM talabalarining grafik tayyorgarlikligini rivojlantirish vositasi sifatida	235
U.Abdullayeva	
Bo'lajak kimyo o'qituvchilarining metodik kompetentligini takomillashtirishda ekologik ta'lim va tarbiyaning ahamiyati hamda ularning qiyosiy tahlili	124
Y.J.Mirzaaxmedova	
Bo'lajak musiqa ta'limi o'qituvchilarida o'zbek musiqasi tarixiga doir bilimlarni rivojlantirishning pedagogik-psixologik asoslari	241
J.X.Boysunov	
Yoshlarda ma'naviy madaniyatini yuksaltirishning falsafiy mohiyati.....	246
B.I.Beshimov	
Jinoyatchilik ijtimoiy hodisa va uning tahlili	250
Z.N.Usmonov, M.A.Mirzajonova	
Umumiy o'rta ta'lim maktab o'quvchilarining jismoniy madaniyat fani nazariy bilim asoslarini o'qitishni monitoringi	255
M.X.Raxmonova, M.O.Karimova	
Boshlang'ich sinf o'qituvchisining kasbiy potensialini pivojlantirishning dolzarbligi va mohiyati....	260
N.S.G'afurova	
Ijtimoiy tarmoqlar punktuatsiyasining pragmatikasi.....	261
G.M.Камалова	
Методология преподавания физической культуры в вузах на современном этапе.....	266
R.M.Ubaydullayev	
Qishloq qizlari jismoniy tayyorgarligini tabaqalashtirilgan metodika orqali baholash	270
A.K.Nafasov	
Tarixda sivilizatsiyalarning shakllanishi tarixi xususida	274
F.A.Ikramov	
Mustaqil ta'lim faoliyati asosida talabalarning huquqiy ta'limini tashkil etishning pedagogik omillari.....	277
D.T.Tursunova	
Talaba xotin-qizlar ijtimoiy faolligini rivojlantirishning mazmuni va psixologik asoslari	281
D.D.Boymirzaeva	
O'zbekistonda oliy ta'lim muassasalarida tashkiliy faoliyat va boshqaruv amaliyotining mavjud muammolari tahlili	286
I.I.Soliyev	
Yangi O'zbekistonda OTMLar boshqaruviga xalqaro standartlarni joriy qilish vazifalari.....	292
S.S.Qozaqova	
Hikoya tuzishga o'rgatish maktabgacha yoshdagi bolalarning bog'lanishli nutqini rivojlantirishning muhim vositasi sifatida	298
F.A.Askarov	
Jismoniy tarbiya darsi jarayonida interfaol usullar ta'lim samaradorligini asosiy bo'g'ini sifatida ..	304
D.Z.Isaboyeva	
Boshlang'ich ta'lim o'quvchilarida zamonaviy ko'nikmalarni shakllantirishning pedagogik psixologik asoslari (xalqaro baholash dasturi)	308
M.I.Ne'matov	
O'quvchilarning jismoniy madaniyatini rivojlantirishning etno-pedagogik asoslarini takomillashtirish	311

O'QUVCHILARNING JISMONIY MADANIYATINI RIVOJLANTIRISHNING ETNO-PEDAGOGIK ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH**СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ЭТНОПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ОСНОВЫ РАЗВИТИЯ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ ОПЕКУНОВ****IMPROVEMENT OF THE ETHNO-PEDAGOGICAL BASIS OF THE DEVELOPMENT OF THE PHYSICAL CULTURE OF THE GUARDIANS****Ne'matov Mashxurbek Inomjon o'g'li¹**

¹Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish Instituti Farg'ona filiali, "Jismoniy tarbiya, sport nazariyasi va uslubiyati" kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya

Ushbu maqola o'quvchilarni jismoniy madaniyatini rivojlantirishning etnopedagogik asoslarini takomillashtirish, o'z xalqi va boshqa xalqlarning madaniyati, urf-odati, qadriyatlarini, tarixi va boshqalar to'g'risida yozilgan.

Аннотация

В данной статье написано о совершенствовании этнопедагогических основ развития физической культуры студентов, культуры, традиций, ценностей, истории и т.д. своего народа и других народов.

Abstract

This article is written about the improvement of the ethno-pedagogical foundations of the development of the physical culture of students, the culture, traditions, values, history, etc. of their own people and other peoples.

Kalit so'zlar: maqsad, urf-odati, qadriyatlarini, tarixi, dini, qadr-qimmatini, fazilatlarini, an'analari, etno-pedagogik, komponentlar, milliy madaniyati.

Ключевые слова: цель, традиция, ценности, история, религия, достоинство, качества, традиции, этнопедагогические, компоненты, национальная культура.

Key words: purpose, tradition, values, history, religion, dignity, qualities, traditions, ethno-pedagogical, components, national culture.

KIRISH

Bugungi kunda ko'p millatli bo'lgan mamlakatimizni yuksalish davridagi ta'lim-tarbiya masalalari davlat taraqqiyotining asosiy yo'nalishlariga va xalq ta'limining hozirgi kundagi dolzarb masalalaridan biri aylanganini ta'kidlamoqchimiz. Xususan o'quvchilarning etnopedagogik jihatdan jismoniy madaniyatini rivojlantirishda ko'p millatli tarkibi bo'lgan o'quv-tarbiya muassasasidagi ta'limning mazmuni uchta bir-biriga bog'liq tizimlar orqali amalga oshiriladi. Ushbu tizimlar quyidagilardan iborat 1) ta'lim tizimining maqsadi, 2) umumiy o'rta ta'lim olish 3) o'quvchilarni milliy madaniyat, til, tarix va an'analarga jalb qilishdir. Hozirgi kunda o'quvchilarni milliy madaniyat, til, tarix va an'analarga jalb qilish va o'z xalqi va boshqa xalqlarning madaniyatini o'rganish turli millat vakillarining bag'rikenglik, madaniy muloqotini shakllantirish zarurligiga asoslanadi. Ushbu tizim milliy madaniyatning boyligini to'liq ifodalovchi ta'lim mazmuniga bunday yondashuvni talab qiladi. Shu maqsadda "ta'lim etnopedagogikasi" mavzusida tajriba maydonchasi tashkil etildi, unda etnopedagogik ta'lim sharoitida o'quvchilarga ijodiy bilimlar uchun sharoitlar taqdim etiladi:

- ularni asrlar davomida to'plangan ma'naviy qadriyatlarga kiritish;

- shaxsiy, ma'naviy fazilatlarini rivojlantirish;

- tadqiqot, qidiruv ishlarini olib borish qobiliyatlarini shakllantirish;

- jamiyatda ijobiy xatti-harakatlar ko'nikmalarini rivojlantirish, bu o'z-o'zini rivojlantirishga qodir bo'lgan shaxsni shakllantirishga yordam beradi. Bu esa yuqori darajadagi madaniyat bilan, boshqasining yomonligini anglatmaydi, boshqa narsalarga nisbatan bag'rikenglik demokratik jamiyatning asosiy xususiyatlaridan biridir.

Jismoniy madaniyat tarixi va sportni boshqarish fani mutaxassis kadrlar tayyorlash, aholining, ayniqsa o'quvchi-yoshlarning nazariy bilimlarini boyitishda xizmat qiladi. Bunda jismoniy tarbiya nazariyasi va uslubiyati, pedagogika, tarix va boshqa fanlar, ayniqsa sport fanlari (ixtisoslik) bilan uzviy aloqada bo'lib, ularning mazmuni, maqsadi va vazifalariga tayanadi. Shu asosda quyidagi vazifalarni amalga oshiradi, ya'ni:

- qadimgi ajdodlar va yaqin o'tmishdagi xalqlarning jismoniy madaniyati bilan tanishtirish;

- zamonaviy sport turlarining shakllanish tarixi, rivojlanish jarayonlari va umumxalq sport tadbirlarining tashkil etilishiga doir ma'lumotlar berish;
- jahon xalqlari orasida mashhur bo'lgan sport turlari va unga e'tibor beruvchi taraqqiy etgan mamlakatlarning faoliyatlarini bayon etish;
- O'zbekistonda jismoniy madaniyat va sportning rivojlanish tarixiy davrlari haqida tafsilotlar bildirish;
- xalqaro sport va olimpiya harakati ning mazmunlari, maqsad va vazifalarini ochib berish;
- mazkur fanni o'rganish yo'llari (metodlar) ni o'rgatish;
- buyuk kelajak sport taraqqiyoti haqida mulohazalar bildirish va hokazolar. Insoniyat tarixi olamida jismoniy madaniyat va sport eng muhim ijtimoiy-tarbiyaviy va madaniyat sifatida qo'llanilib kelinganligi ilmiy-nazariy hamda pedagogik jihatdan isbot etilgan.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

O'quvchilarning jismoniy madaniyatini rivojlantirishning etnopedagogika asoslarini takomillashtirishda E.Xakimovning, A.Izmaylov, S.Ubaydullaev va boshqalarning ilmiy-tadqiqot ishlari e'tiborga molik. Shunga ko'ra Etnopedagogika fan sifatida bir necha tarkibiy elementlarni o'z ichiga oladi. Ularning orasida muayyan nuqtai nazardan bolaning fiziologiyasi, ruhi va ijtimoiy rivojlanishini o'rganadigan detektivlik faoliyati mavjud. Shuningdek, ushbu ta'lim metodikasi filiali mashhur didaktikalardir. Bu ta'limotlar, ko'rsatmalar va tushuntirishlarning ma'nosini ochib beradi. Shuningdek, etnopedagogikada pedagogik deontologiya bo'lib, u zaruriyatni, muayyan xatti-harakatlar normalarini, qoidalarni bajarishga majburlashni o'rganadi. Bu yo'nalish sizni oilangiz, ota-bobolaringiz, tarixingiz va madaniyatingizni hurmat qilishingizga o'rgatadi. Boshqa tuzilmaviy birlik — bu oilaviy pedagogika. Bu sohada etnopedagogika ota-onalarga bolalarni tarbiyalashda maslahat beradi. Zamonaviy jamiyatda bu sanoat katta hajmga ega. Bu farzandlar ongida, ota-ona va ota-onaga sig'inishdir. Etno pedagogikaning bu yo'nalishi bolalarni bo'lajak zaiflikka, nikohga, turmush o'rtoqlar o'rtasidagi oilaviy munosabatlarga tayyorlaydi. Taklif etilgan fanning vazifasi nafaqat bolalarning, balki ularning ota-onalarining ham ta'limotidir. Bu o'quv jarayonini amalga oshirish yo'llari, usullari va usullarini ko'rsatadi. Ota-onalar farzandiga axloqiy tushunchani, jamiyat bilan o'zaro munosabatlarni tushunish uchun pedagogik mahorat asoslariga ega bo'lishi kerak.

Jismoniy madaniyatning muhim tarkibiy qismi hisoblangan jismoniy tarbiya va uning omillari (o'yinlar, xilma-xil mashqlar, musobaqalar, sayohat, tabiatning sog'lomlashtiruvchi vositalari: suv, havo, quyosh, tozalik-gigiyena va hokazolar) eng qadimgi ajdodlarimizning ijtimoiy-turmush sharoitida maqsadli qo'llanilib kelingan. Ular haqida "Avesto", "Tomaris", "Alpomish", "Go'ro'g'li", "Qirq qiz" va boshqa juda ko'p diniy, madaniy, badiiy asarlar, tarixiy matbaalar guvohlik beradi. Bu kabi matbaalar jahondagi deyarlik barcha mamlakatlarda ham uchraydi.

O'quvchilarning jismoniy madaniyat va sportga bo'lgan qiziqishni shakllantirish—bu jarayon shubhasiz qiyin. An'anaga ko'ra, o'quvchilarning jismoniy madaniyat va sportga nisbati sabab bo'lgan omillar:

- o'qituvchining shaxsiyati;
- universitetning o'quv jarayonida jismoniy ta'limni egallaydigan joy;
- zamonaviy sport bazasi, sport uchun inventarizatsiya va uskunalar mavjudligi;
- talabalar manfaatlariga mos keladigan turli sport turlari bo'yicha bo'limlar mavjudligi;
- jamoalarining sport orqali mavjudligi va universitetlararo, shahar va xalqaro musobaqalarda muvaffaqiyatlarning muvaffaqiyatli bo'lishi;
- maktab bitiruvchilarining sport yutuqlari (axborot stendlari va galereya yutuqlari) misollari mavjudligi.

O'quvchilarning jismoniy tarbiya darslariga faol qiziqishi o'quv maqsadlarining muvofiqligidan kelib chiqadigan ichki motivatsiya natijasida hosil bo'ladi. Shunday qilib, har qanday faoliyatning novdasi motiviy tarkibiy qism bo'lsa, bu harakatga bo'lgan ehtiyoj, jismoniy yaxshilash, tabiatni yaxshilash va sog'liqni saqlashni rivojlantirish, jismoniy tarbiya va sportning psixologik asosidir.

XULOSA

Xulosa qilib ta'kidlash mumkinki o'quvchilarni jismoniy madaniyatini rivojlantirishning etnopedagogik asoslarini takomillashtirish, o'z xalqi va boshqa xalqlarning madaniyati, urf-odati, qadriyatlarini, tarixi va boshqalar to'g'risida yozilgan. Bulardan tashqari ota-onalar farzandlarini tarbiyalashda, oilada bag'rikenglik munosabatlarini shakllantirishning navbatdagi muhim mezon-mehnat muhitini yaratish ko'nikmalarini rivojlantirish ko'rsatildi.

ADABIYOTLAR RO'XATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi farmoni [PF-5847 08.10.2019](#). Manba: www.gov.uz
2. Abdusmatova Sh.S. Burxanova M.B. (2020). Ko'p farzandli ota-onalarni oiladagi munosabatlarning xususiyatlari. *Oriental Art and Culture*
3. Hayitov.O.E.Iqtisodiy psixologiya:O'quv qo'llanma.-T.:TDIU, 2009.–230 b.4.G'oziev.E.,Mamedov K.Kasbiy psixologiya-T.:TDAU–2008.
5. Baydjanov, B.K. (2021). PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF INFORMATION COMPETENCE IN FUTURE TEACHERS. *Theoretical & Applied Science*, (7), 171-178
6. Baydjanov, B. K. (2022). Methodology of Pedagogical Science and its Axiological Possibilities. *American Journal of Social and Humanitarian Research*, 3(10), 352-363.
7. Baydjanov, B. (2021, June). HIGHER EDUCATION PROSPECTS AND ISSUES OF DEVELOPING INFORMATION SECURITY CULTURE AMONG STUDENTS (ON THE EXAMPLE OF FERGANA REGION). In *Конференции*.
8. Dilshodovich, I. S. (2022). TALABALARNI OILAVIY HAYOTGA TAYYORLASHDA MILLIY URF-ODAT VA AN'ANALARDAN FOYDALANISH. *IJODKOR O'QITUVCHI*, 2(23), 476-479.
9. Dilshodovich, I. S. (2022). OF PREPARING STUDENTS FOR FAMILY LIFE CONTENT AND LEPROSY. *Новости образования: исследование в XXI веке*, 1(2), 117-123.
10. Dilshodovich, I. S. (2023). DIDACTIC POSSIBILITIES OF FORMATION OF FAMILIAR COMPETENCE IN ADOLESCENT BOYS. *European journal of education and applied psychology*, (1), 3-6.